
ІННОВАЦІЇ

УДК 338

Л. С. Ладонько, к.е.н., доцент,
Н. В. Філіпова, к.е.н., викладач,
К. Г. Прокопенко, студентка

**ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглянуто поширені в економічно розвинутих країнах світу інструменти стимулювання інноваційної діяльності підприємств. З'ясовано, що не існує універсальних інструментів стимулювання, кожна країна використовує свої власні. Обґрунтовано доцільність використання окремих інструментів в умовах української економіки для стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна політика, національна інноваційна система (НІС), інноваційний потенціал, інноваційна інфраструктура, стимулювання, зарубіжний досвід.

Л. С. Ладонько, к.э.н., доцент,
Н. В. Филипова, к.э.н., преподаватель,
Е. Г. Прокопенко, студентка

**ИССЛЕДОВАНИЕ ОПЫТА ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН
ОТНОСИТЕЛЬНО АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В СВЕТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье рассмотрены распространенные в экономически развитых странах инструменты стимулирования инновационной деятельности предприятий. Выяснено, что универсальных инструментов регулирования не существует, каждая страна использует свои собственные. Доказана целесообразность использования отдельных инструментов стимулирования инновационной деятельности для украинской экономики.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационная политика, национальная инновационная система (НИС), инновационный потенциал, инновационная инфраструктура, стимулирование, зарубежный опыт.

L. S. Ladonko, candidate of economic sciences, associate professor,
N. V. Filipova, candidate of economic sciences, lecturer,
K. H. Prokopenko, student

RESEARCH OF THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES AS TO ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION PROCESSES

Abstract. The widespread instruments of stimulation of innovative activity of enterprises in the economic developed countries of the world are considered in the article. There are no universal instruments of regulation, every country use its own. The advisability of using of the separate instrument for stimulation of innovative activity of enterprises for the Ukrainian economy is proved.

Keywords: innovative activity, innovative policy, national innovative system, innovation potential, innovation infrastructure, promotion, foreign experience.

Актуальність теми дослідження. У контексті формування національної інноваційної системи України та її інтеграції у світовий науково-технічний простір важливого значення набуває вивчення досвіду формування та функціонування національних інноваційних систем у розвинутих країнах світу.

ІННОВАЦІЇ

У сучасних умовах господарювання національна інноваційна система охоплює всю сукупність суб'єктів науково-технічної діяльності в базових сферах економіки і комплекс інститутів правового, соціального, фінансового характеру, що забезпечують реалізацію інноваційних процесів. Дослідження умов створення національних інноваційних систем розвинутих країн світу дозволяє проаналізувати основні інструменти, які використовувалися при цьому, та виявити можливість і доцільність їхнього використання в Україні.

Ступінь вивченості теми. Питаннями формування та розвитку НІС в Україні, а також дослідженням інноваційних процесів щодо стимулювання і побудови ефективної інноваційної системи займаються багато вітчизняних дослідників, серед яких В. Геєць, В. Семиноженко, В. Грига, І. Крапивний, В. Микитенко, Л. Федулова, І. Макаренко, П. Копка, О. Рогожин, В. Кузьменко, Н. Сумак, Д. Швецов. Значний внесок у розвиток теорії національних інноваційних систем зробили зарубіжні вчені: В. Іванов, Н. Іванова, Б. Лундвалл, Р. Нельсон, К. Фріманта та ін. Разом з тим відсутність концептуально-цілісної бази, недосконалість науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування ефективної національної інноваційної системи України зумовили необхідність вивчення зарубіжного досвіду та можливості його адаптації в ринковій економіці України.

Метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду у здійсненні інноваційної діяльності та формуванні НІС, що дасть Україні змогу виробити певну стратегію формування моделі інноваційного розвитку держави. А також розробка рекомендацій щодо вдосконалення державної інноваційної політики України в умовах формування інноваційної моделі розвитку національного господарства.

Економічна привабливість євроінтеграції для України полягає насамперед у можливості долучитися до високої культури ефективного ринкового господарювання та підняти до такого ж рівня власну економіку. Європа являє собою один із масштабних платоспроможних та інноваційних ринків, освоїти й заповнити який намагаються багато країн світу, у т.ч. США, Японія, Китай, Індія, Бразилія, Росія. Інноваційність виробництва в ЄС перевищує 75%. З таким потенціалом євроінтеграційної привабливості не може зрівнятися ніхто. ЄС - це територія високо-ефективної інноваційної економіки, де середній показник ВВП на людину майже увосьмого вищий, ніж в Україні, і в 2,5 рази - ніж у Росії. Високий інноваційний потенціал ЄС - один із найбільш потужних і мотиваційних чинників для євроінтеграційного вибору України.

На сьогодні вибір інноваційного шляху розвитку є необхідною умовою економічного зростання України. Підвищення інноваційної активності національної промисловості, адаптація науково-дослідного комплексу до умов ринкового господарства, поліпшення взаємодії державного і приватного секторів є першочерговими завданнями, від вирішення яких залежить вироблення ефективної науково-технічної, інноваційної та промислової політики країни. У зв'язку з цим вивчення досвіду Євросоюзу та окремих промислово розвинених країн сприяє отриманню нового бачення щодо стимулювання інноваційної діяльності, корисних знань, які можуть бути використані в Україні.

На основі аналітичних досліджень [1-7] досвід впровадження інноваційної діяльності зарубіжних країн можна систематизувати, виділивши європейський, американський та японський підходи до активізації інноваційної діяльності (таблиця 1).

Отже, для європейської моделі підтримки інноваційної діяльності характерним є: надання податкових пільг, преференцій, дотацій, спрощення адміністративних процедур, підтримання підприємств, які інвестують кошти у бідніших регіонах держави, створення технологічних парків та ін. Ми можемо говорити про ефективність даної системи, тому що, як свідчать дослідження, як у Франції, так і у Німеччині, кількість підприємств, котрі отримують податковий дослідницький кредит, зростає з кожним роком, незважаючи на складність процедури його оформлення. В ефективності інноваційної політики Німеччини не має бути сумніву, тому що здатність до інновацій у цієї країни одна з найкращих у світі. І нововведення, розроблені німецьким промисловим сектором, часто стають на крок попереду своїх конкурентів на світовому ринку.

ІННОВАЦІЇ

Таблиця 1

Характерні риси управління інноваційною діяльністю розвинених країн

Країна	Державна підтримка	Інноваційна інфраструктура	Пріоритети інноваційної діяльності
1	2	3	4
Європейський підхід до активізації інноваційної діяльності			
Франція	<p>Франція – одна з перших країн, що почали проводити стимулювання інноваційної діяльності, переважно непрямыми методами. Так, у 1983 р. було прийнято рішення про використання податкового дослідницького кредиту (Credít d’impot recherché – CIR). З 2008 р. і досі CIR залежить виключно від обсягу витрат на інноваційну діяльність. Він складається з двох частин: перша – 30 % від загальних витрат на науково-дослідні роботи, якщо сума зазначених витрат не перевищує 100 млн євро, та 5 % на перевищену суму витрат на науково-дослідні роботи.</p> <p>Також паралельно з CIR для стимулювання створення та росту малих та молодих дослідних підприємств у 2004 р. запроваджено програму Young Innovative Companies (далі YIC) – “Молоді інноваційні підприємства”, що запроваджена для сприяння росту молодих інноваційних підприємств.</p> <p>Отримати статус YIC може фірма, яка існує не більше від восьми років та інвестує у НДДКР не менше ніж 15 % загальних витрат. Підприємство з YIC статусом не платить соціальні платежі за працівників сфери НДДКР, до яких входять не тільки науковці, а й техніки, юристи, що займаються патентами, працівники, що тестують продукцію, менеджери, тобто підхід дуже ліберальний. Ці підприємства звільняються від корпоративного прибуткового податку на перші три роки, а наступні два роки платять тільки 50 % податку. Їх також можуть звільняти від місцевих податків, пов’язаних з вартістю майна та споруд [1].</p>	<p>Технополіси, технопарки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, центри передачі технологій [2].</p>	<p>Електрична та електронна промисловість, автомобілебудування [1].</p>
Великобританія	<p>Великобританія також інтенсивно стимулює НДДКР непрямыми методами, а саме через податкові преференції, які ввелись досить недавно. Так, у 2000 р. запроваджено пільги для малих та середніх підприємств, для великих - в 2002–2003 рр. Так, компанії мали право зменшувати свої податкові платежі, податок на прибуток, на відповідні суми. Якщо компанії не мали достатньо прибутку, то могли переносити величину податкових пільг на наступні періоди. В 2008 р. відбулися істотні зміни в системі податкового стимулювання НДДКР, зокрема, збільшено ставки відрахувань для малих та великих підприємств. З 2008 р. і дотепер величина вирахування з оподатковуваної бази витрат на НДДКР для малих підприємств становить 175 %, для великих компаній – 130 %. Також після реформи 2008 р. для малих підприємств, які не мають прибутку, передбачене пряме відшкодування витрат на НДДКР. Здійснюється також пряме відшкодування, незалежно від розміру підприємства, для компаній, котрі займаються розробленням вакцин проти інфекційних хвороб. За оцінками експертів, податкові знижки дають змогу зменшити витрати на НДДКР для МСБ на 15,75 %, а для великих компаній – на 8,4 %, компанії без прибутку можуть отримати 24,50 ф. ст. на кожні 100 ф. ст., витрачених на НДДКР [3].</p>	<p>Британська технологічна група, технополіси, малі інноваційні фірми, науково-технічні парки, венчурні фірми, науково-дослідні консорціуми [2].</p>	<p>Медичні технології, відновлювана енергетика, наноелектроніка, захист комунікаційної інфраструктури, нові матеріали, біотехнології, інтелектуальні системи управління, раціональне природокористування [4].</p>
Німеччина	<p>Однією з основних особливостей інноваційної політики Німеччини є надання урядом фінансової підтримки розвитку довгострокових і ризикових досліджень у ключових областях науково-технічної й виробничо-господарської діяльності. Спонсорство здійснюється за рахунок Федерального уряду Німеччини (58 %) і фінансування Федеральних земель (42 %) [5]. Урядові витрати на розвиток інноваційної сфери є значними й становлять 2,47 % від загального обсягу ВВП [6].</p> <p>У ФРН започатковано низку програм та механізмів, покликаних покращити умови здійснення НДЕКР і прискорити впровадження на практиці інновацій. Зокрема, йдеться про програми сприяння інноваційній діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, підтримки практичної інноваційної діяльності науковців, спеціальні програми підтримки науково-дослідної та інноваційної діяльності, програми підтримки засновників інноваційних компаній тощо. Головною метою державних програм підтримки інноваційної діяльності є розділення ризиків із компаніями або організаціями, які працюють над впровадженням інноваційних продуктів чи послуг [7].</p>	<p>Науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, технополіси [2].</p>	<ol style="list-style-type: none"> Зв’язок і мобільність (авіаційні, автомобільні технології; інформаційні й комунікативні технології; суднобудування; космічні технології); Довкілля й енергетика (енергозберігаючі технології; технології із захисту навколишнього середовища); Здоров’я й безпека (дослідження в області здоров’я людини, медицина); Міждисциплінарні технології (біотехнології, технології вдосконалення й створення нових матеріалів, нанотехнології, мікросистемні технології, оптичні технології, виробничі технології) [5].

ІННОВАЦІЇ

Продовження таблиці 1

Американський підхід			
1	2	3	4
Сполучені Штати Америки	Важливим напрямком державної підтримки на всіх рівнях є сприяння розвитку венчурного підприємництва, кластерів та малого інноваційного бізнесу через реалізацію державних програм. Ще одним механізмом державного стимулювання інноваційної діяльності є субсидії, що виділяються спеціальним науковим організаціям, які утворюються за рахунок пайових внесків чи бюджету державних відомств. Серед непрямих механізмів, що стимулюють інноваційний розвиток у США, основними є: - податкові пільги; - система прискореної амортизації основного капіталу; - патентна політика; - зовнішньоторговельна політика; - антитрестовська політика [4].	Мережа технологічного капіталу (МКТ) технополіси, науково-технічні парки, квазі-ризикова форма організації корпорацій, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації, бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, науково-інженерні центри, спільні промислово університетські дослідні центри, венчурні фірми [2].	Програма «Інформаційної технології для XXI століття» включає дослідження з вивчення властивостей напівпровідників, створення більш ефективного програмного забезпечення, вдосконалення системи Інтернет. Програми з технологій зміни клімату спрямовані на розробку енергетичних технологій, що зменшують парниковий ефект. У всіх зазначених програмах науковим виробництвом зайняті також малі та середні приватні підприємства [7].
Японський підхід			
Японія	Механізми сприяння розвитку інновацій в Японії регулюються Законом з науково-технічного розвитку, який був прийнятий Парламентом цієї країни у 1995 році. Законом передбачено обов'язкову розробку та підтримку з боку Ради з питань політики у сфері науки і техніки (РПНТЯ) при Кабінеті міністрів Японії так званих «Базових Планів розвитку науки і технологій в Японії». Перший Базовий План був встановлений у 1996 році і розрахований на п'ять років. Цим Планом передбачалось державне фінансування науково-технічної галузі Японії на суму 17 трлн ієн, а саме досліджень та подальшого розвитку основних напрямків зазначеної сфери країни з метою покращення економічної ситуації. У Другому Базовому Плані особлива увага приділялась важливості стратегічного розвитку науки і техніки з метою забезпечення державного фінансування основних (базових) наукових досліджень у наступних чотирьох пріоритетних сферах: 1) біологічні науки; 2) інформаційні та комунікаційні технології; 3) науки з вивчення навколишнього середовища; 4) нанотехнології та природознавство. Відповідно до Третього Плану основними безперерйними сферами фінансування стали галузі науки, які покликані протидіяти наступним фактам: зменшенню народжуваності та старінню нації; безпеці та протидії глобальним змінам клімату, а також світовому зростанню населення [4].	Японська корпорація розвитку досліджень, технополіси, науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації [2].	Розвиток космічних транспортних технологій, розвиток реакторів на швидких нейтронах, розвиток суперкомп'ютерів наступного покоління, розробка електронного лазера без використання ядерного вибуху [4].

Для американської моделі активізації інноваційної діяльності характерним є: пільгове оподаткування, субсидії, пільгове асигнування з бюджету. На сьогодні дана система є ефективною, оскільки Національна інноваційна система США є генератором створення близько 80% усіх світових інновацій. Її основою є 150 великих університетів, які займають перші місця у світових рейтингах [8].

Щодо японської моделі стимулювання інноваційної діяльності, для неї характерним є використання наступних інструментів: надання пільгових кредитів, пільгове оподаткування та субсидії. Японські компанії також активно розробляють та впроваджують інноваційні продукти, завдяки значному сприянню з боку держави. І завдяки швидкому розвитку інновацій Японія стала першою державою, яка коли-небудь атакувала США в плані виробництва інноваційних продуктів.

У міжнародному рейтингу за Глобальним інноваційним індексом у 2012 році США займає 2 місце, Японія – 3 місце, Великобританія, Німеччина та Франція - відповідно 7, 8 та 9 місця серед 20 найбільших країн світу, що свідчить про ефективність інноваційної політики цих держав. Україна ж за даним рейтингом у 2012 році посіла 63 місце серед 141 країни, що свідчить про недостатньо високий рівень розвитку інноваційної діяльності та незавершеність формування системи дієвих механізмів підтримки інноваційних процесів [9]. Втім, повністю орієнтуватися на якусь з вище представлених моделей державного регулювання інноваційної сфери немає сенсу,

ІННОВАЦІЇ

але використання окремих елементів з досвіду держав технологічних лідерів буде доречним. На наш погляд, корисним може стати запозичення французького досвіду впровадження податкового стимулювання для інноваційних підприємств; з досвіду Німеччини - підвищення кооперації між університетами та підприємствами у сфері НДДКР шляхом створення центрів по кооперації університетів і промисловості, міждисциплінарних центрів, інноваційних центрів по передачі технологій малому та середньому бізнесу; створення системи співпраці у сфері інноваційної діяльності між вищими навчальними закладами та підприємствами, яка на сьогоднішній день не існує в Україні; створення цільових програм підтримки інноваційної діяльності; надання фінансової підтримки розвитку довгострокових і ризикових досліджень у ключових галузях науково-технічної і виробничо-господарської діяльності; збільшення пільг, що стимулюють науково-технічний прогрес та інноваційну діяльність; з досвіду Японії – підвищення підтримки інноваційної діяльності з боку уряду, розробка планів розвитку науки та технологій.

Отже, враховуючи досвід розвинених країн у сфері активізації інноваційної діяльності, можна виділити прямі та непрямі методи стимулювання інноваційної сфери в Україні.

До прямих методів можна віднести:

- бюджетне фінансування чи надання кредитів на пільгових умовах підприємствам і організаціям, що здійснюють наукові розробки та готують кваліфіковані кадри;
- безоплатна передача або надання на пільгових умовах державного майна та земельних ділянок для організації інноваційних підприємств;
- створення наукової та обслуговуючої інфраструктури у регіонах, де концентрується науково-дослідна діяльність;
- реалізація цільових програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності бізнесу;
- державні замовлення, переважно у формі контрактів на проведення НДР, які забезпечують початковий попит на нововведення, а потім широко застосовуються в економіці країни;
- створення науково-технічних зон із спеціальним режимом інноваційно-інвестиційної діяльності.

Серед непрямих методів найбільш пріоритетними є:

- податкові пільги на інвестиції, що здійснюються в інноваційну сферу;
- різноманітні пільги для суб'єктів економічної діяльності, які спеціалізуються на науково-технічних напрямках;
- законодавчі норми, які стимулюють науково-дослідну активність.

Крім того, одним з першочергових завдань для нашої країни має стати створення економічного та правового механізму розроблення й впровадження новітніх технологій та інновацій у практичну сферу. Ці механізми повинні сприяти формуванню відповідних умов для розвитку інноваційної діяльності підприємств. Також важливим є формування економічної політики держави щодо впровадження у виробництво і побут новітніх технологій, визначення реальних перспективних джерел фінансових ресурсів, необхідних для реалізації передбачуваних напрямів розроблення інновацій, стимулювання та розвиток венчурного підприємництва, а також відповідність нормативної та юридичної баз наукового і загальноосвітнього рівнів спеціалістів для здійснення циклу «ідея-розробка-інновація-впровадження», відповідних методів управління цими процесами на підприємстві.

Висновки. Вивчення досвіду стимулювання, заохочення та підтримки інновацій у економічно розвинених країнах дає змогу стверджувати, що кожна країна-член ЄС використовує свої інструменти сприяння інноваційній діяльності: від забезпечення належної якості освіти до створення технополісів. Високий рівень інноваційності вимагає стратегічного бачення, скоординованої діяльності урядів та суб'єктів господарювання. Країнам, які прагнуть стати членами ЄС, варто використовувати досвід економічно розвинених країн у напрямку реалізації інноваційної політики та бути експортерами, а не імпортерами інновацій. Економічна модель ЄС та рівень її ефективності - це рубіж, який має високе мотиваційне значення для України, цінний досвід для її розвитку.

Сьогодні для України головним пріоритетом економічного розвитку має стати цілеспрямований перехід до інноваційної моделі економіки. Створення та підтримка національної інноваційної

ІННОВАЦІЇ

системи мають стати найважливішими орієнтирами в діяльності уряду, а інноваційний тип поведінки – частиною ідеології українського суспільства.

Література

1. Алексеев І. В. Європейський досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / І. В. Алексеев, Р. Й. Желізняк. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14096/1/3_7-16_Vis_725_Ekonomika.pdf
2. Шмігельська З. К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З. К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – 2007. - №2(3). – С. 119-128.
3. HM Revenue & Customs An Evaluation of Research and Development Tax Credits [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.hmrc.gov.uk/research/report107.pdf>
4. Стойко І. Аналіз досвіду здійснення інноваційної політики зарубіжними країнами [Електронний ресурс] / І. Стойко, Ю. Вовк, О. Юрчак // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2(5). - Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11siipzk.pdf>.
5. Research in Germany [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.research-in-germany.de>
6. Сайт "European Commission" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec>.
7. Єгоров Є. С. Програма інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення [Електронний ресурс] / Є. С. Єгоров. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apir/2012_2/Yegorov%202.pdf.
8. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України / [Авігдор Г., Архангельський В., Бойто Е. та ін.]. – К.: Фенікс, 2011. – Т. 3: Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. – 2011. – 76 с.
9. The Global Competitiveness Report 2011-2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf.

References

1. Alekseyev, I. V., & Zheliznyak, R. Y. (2012). *Yevropeyskyi dosvid podatkovooho stymuliuвання innovatsiinoi diialnosti [European experience tax stimulation of innovation activity]*. Retrieved from http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14096/1/3_7-16_Vis_725_Ekonomika.pdf [in Ukrainian].
2. Shmihelska, Z. K. (2007). *Zarubizhnyi dosvid upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu malykh i serednykh pidpriemstv ta mozhlyvosti yoho adaptatsii v rynkovii ekonomitsi Ukrainy [Foreign experience of innovative activities of small and medium enterprises and the possibility of its adaptation to a market economy in Ukraine]. Stratehichni priorytety – Strategic potential, №2(3), 119-128* [in Ukrainian].
3. *HM Revenue & Customs An Evaluation of Research and Development Tax Credits* (2012). Retrieved from <http://www.hmrc.gov.uk/research/report107.pdf> [in English].
4. Stoyko, I., Vovk, Yu., & Yurchak, O. (2011). *Analiz dosvidu zdiisnennia innovatsiinoi polityky zarubizhnymy krainamy [Analysis of implementation of innovation policy foreign countries]. Socialno-ekonomichni problemy i derzhava - Socio'Economic Problems and the State, 2(5)*. Retrieved from <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11siipzk.pdf> [in Ukrainian].
5. *Research in Germany* (n.d.). Retrieved from <http://www.research-in-germany.de> [in English].
6. *European Commission. Eurostat*. (n.d.). Retrieved from <http://epp.eurostat.ec> [in English].
7. Egorov, E. S. (2012). *Prohrama innovatsiinoho rozvytku zarubizhnykh krain: dosvid ta dosiahnennia [Innovative programme development foreign countries: the experience and achievements]*. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apir/2012_2/Yegorov%202.pdf [in Ukrainian].
8. Avihdor, H., Arkhanhelskyi, V., & Boito E. (2011). *Innovatsiina polityka: Yevropeyskyi dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy. T. 3: Innovatsii v Ukraini: propozyzii do politychnykh zakhodiv [Innovation Policy: European experience and recommendations for Ukraine. T. 3: Innovation in Ukraine: proposals for policy measures]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
9. *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. (2012). Retrieved from: http://www.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf [in English].

Надійшла 06.12.2013